SUYU AŞAN KILIÇLAR

OSMANLI'NIN KURULUŞU VE
RUMELİ'NİN FETHİNDE ROL OYNAYAN
DEVLET ADAMLARI

KEMAL RAMAZAN HAYKIRAN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1828
KÜLTÜR SERİSİ: 1016

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-273-3

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Son Okuma: Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

KEMAL RAMAZAN HAYKIRAN; 1979 yılında İzmir'de doğdu. İlk ve ortaöğretimini İzmir Çeşme'de tamamladıktan sonra 1998 yılında Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde eğitime başlamış, buradan 2002 yılında mezun olmuştur. 2004-2007 arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda (Orta Çağ Tarihi) yüksek lisansını, 2007- 2015 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda (Orta Çağ Tarihi) doktorasını tamlamıştır. Moğollar, Ortaçağ Türk ve İslam tarihi, kültür tarihi üzerine çalışmaları olan yazar halen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde olup İslam Tarihi, Türk Kültür Tarihi, Selçuklu Tarihi, Düşünce Tarihi, Türk İslam Devletleri Tarihi gibi dersler vermeye devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **11**
GİRİŞ **13**

BİR MÜTEVAZI ŞEHZADE: ALÂEDDİN PAŞA 21
SADIK BİR GAZİ: KONUR ALP 25
BİR KADİM DOST BİR VEFALI GAZİ: AKÇA KOCA 28
SADIK BİR DEVŞİRME: KÖSE MİHAL 32
RUMELİ'NİN ŞEHZADE FATİHİ: GAZİ SÜLEYMAN PAŞA 36
DEVLET İÇİNDE BİR ÇINAR:
ÇANDARLI KARA HAYREDDİN PAŞA 42
UÇLARIN BEYİ: GAZİ EVRENOS BEY 46
KARESİOĞULLARINDAN OSMANLILARA BİR VEFALI GAZİ:
HACI İLBEY 55
SADIK VE MİMAR BİR GAZİ: HACI İVAZ PAŞA 59
İRFANDAN GAZAYA: LALA ŞAHİN PAŞA 64
BİR HEYBETLİ VEZİR: GAZİ HAMZA BEY 68
KUDRETLİ BİR VEZİR: TİMURTAŞ PAŞA 75
KURT MU KUZU MU? OSMANLI MÜLKÜNDE BİR VEZİR:
ÇANDARLI HALİL PAŞA 81
SULTANIN HAS ADAMI: BAYEZİD PAŞA 89
ÂLİM BİR GAZİ: SİNÂNÜDDÎN FAKİH YUSUF PAŞA 92
YÜKSELEN OSMANLI'YA BİR DOST ELİ: GAZİ UMUR BEY 94
OSMANLI'NIN RUMELİ İLERLEYİŞİNE BİR DESTEK:
KARESİOĞLU YAHŞİ BEY 104
OSMANLI'NIN TOKADI: DELİLER 111

KAYNAKLAR **115**

ÖN SÖZ

Moğol istilası gibi vahim bir olayın ardından onları dahi kendi kültürünün içine alacak şekilde âdeta Anka misali küllerinden doğan Anadolu Türklüğünün bu dönemde parlayan yıldızı kuşkusuz Osmanlılardı. Moğolların önünden kaçarak Anadolu'nun kuzeybatı uçlarına yerleşen küçük bir Türkmen boyu, Anadolu'da asırlar içinde oluşan kültürün istikbali oldu. Küçük bir aşiret iken devrin koşullarının ve yerleştikleri muhitin de sunduğu imkânları değerlendirerek çok kısa bir zaman zarfında Moğol istilasının yol açtığı tahribatı telafi etmenin yanı sıra ihtişamlı bir devlete dönüşen Osmanlıların bu başarılarının sırrının, Anadolu'nun kargaşaya teslim olduğu zamanlarda bu kargaşanın bir parçası olmaktan kaçınarak henüz Türk hâkimiyeti ile tanışmayan Rumeli topraklarına yönelmesi olduğu bilinir. Osmanlıların Osman Gazi ile başlayan bu ilerleyişinin başarı ile sonuçlanan her adımı Anadolu'daki Türk nüfusuna biraz daha umut olmuş ve Osmanlıların etrafı her başarı ile biraz daha kalabalıklaşmaya başlamıştı. İşte Osmanlı'yı, Rumeli'nde hâkimiyet alanı arttıkça Anadolu'da da güçlendiren bu sürecin, cihan imparatorluğuna giden yolun da temelini oluşturduğu söylenebilir.

Osman Gazi ve soyundan gelenlerin sürdürdüğü bu başarı öyküsünün kuşkusuz pek çok kahramanı vardı. Osmanlıları gayretleri, samimiyetleri ile omuzlarında yükselten gaziler, en az devlete ismini veren Osman ve oğulları kadar takdiri ve anılmayı hak etmişlerdi. Sadece yalın kılıç gaza ile şehirleri fethetmekle kalmayan bu gaziler, fethettikleri yerlerin birer Türk yurdu hâline gelmelerini sağlamak için de yoğun imar faaliyetlerine girişmişlerdi. Bu sebepledir ki Rumeli olarak ifade edilen, Osmanlıların hâkimiyet alanını oluşturan geniş coğrafyada pek çok yer ismi bu gazilerin adıyla anılmaktadır.

Bu mütevazı çalışmada; kuruluşun ve fütuhat sürecinin ikinci adamları olarak tanımlanabilecek ve Osman Gazi'den Fatih'e kadar uzanan zaman zarfında varlık gösteren gazilerin içinden seçilen 17

önemli şahsiyetin kökenleri, siyasi ve imar faaliyetlerini kapsayan biyografilerine yer verilmiş, böylece Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve yükselişinde büyük katkıları olan bu gazileri tek bir çalışma içinde toplayarak hatırlatmak ve tanıtmak amaçlanmıştır. Çalışmaya katkıları olan Uğur Avcı, Fatih Orta ve Cem İdem'e, ilk okumaları yapan Yasin Usta'ya, eseri dil ve üslup açısından değerlendirme nezaketini gösteren Metin Savaş ağabeye, elbette ki eserin basım sürecinde desteğini esirgemeyen editörümüz Göktürk Ömer Çakır'a ve eserin editöryal sürecini titiz gayretleriyle sürdüren editörüm Ayşegül Büşra Paksoy Hanımefendi'ye teşekkürlerimle…

Kemal Ramazan Haykıran
Aydın/Mayıs 2020

GİRİŞ

Söğüt dallarında hasta serçeler,
Eski akın destanını heceler.
Tuna ağlıyormuş bazı geceler,
Kefensiz şehitler varmış.

diyor "Akıncı Türküsü" isimli şiirinde merhum Fuad Köprülü üstat. Bir buçuk asra yayılan bu hazin geri çekiliş öyküsünün başlangıcında, yine bir asır süren ve coğrafyayı dantel gibi işleyen destansı bir fetih hikâyesi yatmaktadır. Moğol akınlarının yol açtığı tazyikin de tesiri ile dönemin kendi tabiriyle batıda uçlara yönelen Türk beyleri; önce Anadolu'nun batı kıyılarını, hemen akabinde de denizi aşarak Rumeli diye adlandırdıkları coğrafyayı Türk yurdu hâline getirmişlerdi.

Moğolların Anadolu'da belirmeleri bu coğrafyanın kaderini de ciddi bir biçimde belirleyen önemli bir gelişmeydi. Bizans açısından ise Moğolların varlığı başlangıçta umut verici bir gelişmeyken sonrasında oldukça sakıncalı bir ortamın oluşmasına zemin hazırladı. Zira Moğolların ilk gelişleri Selçukluların yıkılışına sebep olmuştu. Bu, Bizans'ın doğu sınırı açısından oldukça rahatlatıcı bir gelişmeydi.[1] Ancak sonrasında İlhanlıların Türk muhitlerinde yarattığı baskı ortamı pek çok Türk boyunun batıya, Bizans sınırına dayanmalarına sebep oldu. Bu durum, Bizans'ın doğu sınırında yeni siyasi unsurların belirmesini ve Bizans aleyhine güçlenmeleri sonucunu yaratmıştı ve Bizans İmparatorluğu'nun, doğusunda bir tehdit olarak beliren Türkmen beylerine karşı acilen tedbir almasını zorunlu kıldı. Söz konusu zorunluluk Bizans'ı İlhanlılara doğru yakınlaştırmaktaydı.[2] İlhanlılar hem Anadolu'da faaliyet gösteren Türk beyliklerinin üste-

[1] Pachymeres, *Relations Historiques*. A. Failler (Ed.), IV, Paris 2000, s. 345.
[2] Melek Delilbaşı, "Osmanlı Bizans İlişkileri", *Türkler*, IX. Ankara 2002, s. 125.

sinden gelebilecek yegâne askerî güçtü hem de bu beylikler hukuken hâlâ İlhanlı Devleti'nin metbuu durumundaydılar.

Osmanlı Devleti'nin Kuzeybatı Anadolu'da, Selçuklu Devleti'nin en uç noktasında bir "uç beyliği" olarak kurulduğu dönemde Selçuklu Devleti güçten düşmüş ve merkezî otoritesi zayıflamıştı. Bu zayıflama uçlardaki Türkmenlere bağımsız hareket etme imkânı vermekteydi. Ayrıca Anadolu'yu ve bütün Yakın Doğu'yu kasıp kavuran Moğol istilası hâlâ devam etmekteydi. İstilanın hışmına maruz kalmak istemeyen Türkmenler, Orta Asya'daki Türk şehirlerinden kaçarak batıya, Anadolu'ya doğru gelmekteydiler. Ayrıca İlhanlı hanları, Selçuklu sultanlarını güdümlerine almışlardı ve kukla sultanlar gibi idare ediyorlardı. İşte bu kargaşa ortamında sürekli Anadolu'ya gelen Türk kitleleri için yeni bir yurt ve istikrarı temin edebilecek yeni bir devlet lazım geliyordu. Bu da Osman Gazi'yi Bizans'a karşı gazaya teşvik ediyordu.

Ertuğrul Bey'in vefatı ile Osman Bey, boyun başına geçmiş ve hedefini Bizans'a yönelterek Türkmen kitlelerine yurt edinmek amacı ile gazaya girişmiştir. 1277'de beyliğin başında gördüğümüz Osman Bey'in tam bir devlet kurduğunu söylemek için 1299 tarihini beklememiz gerekmektedir. Çünkü Türk töresince bir devletin kurulması için lazım gelen şartlar ancak bu tarihte tahakkuk edebilmiştir. Hatta başka bir iddiaya göre devletin kuruluşu 1301 tarihidir. Çünkü Oğuz töresi uyarınca bir boyun devlet olması, yani bir beyin sultan olması için askerî bir başarı göstermesi lazımdı. Osman Bey ise ilk askerî başarısını 1301 tarihinde Koyunhisarı olarak da bilinen Bafeus'ta, Bizans tekfuruna karşı kazanmıştır. Bu noktadan bakılınca bu tarihi baz almak çok da yanlış olmayacaktır. Ama kuruluş tarihi, hangi tarih kabul edilirse edilsin, XIV. yüzyılın başında Kuzeybatı Anadolu'da kurulan Osmanlı Devleti, yarım asır içinde Bizans ve Balkanlar aleyhine büyük bir gelişme göstermiş ve hem Moğol istilası ile sarsılan Türk siyasi birliğini tesis etmiş hem de Balkanların ve Anadolu'nun eski sahibi olan Bizans Devleti'ne son vererek onun tek vârisi olmuştur.

İşte bu ortamda Sakarya Nehri Havzası'nda tabanı Türkmen kitlelerinden oluşan bir Oğuz gücü, kutsal savaş ideolojisi olan gaza akınlarıyla sürekli büyümekte, böylelikle Anadolu'nun kuzeybatısında yeni bir Türkiye doğmaktaydı. Bu yeni oluşum sürekli kazan-

dığı taze kan ile gücünü arttırmakta ve giderek Bizans ve diğer Balkan devletleri için bir tehlike oluşturmaktaydı.

Osman Gazi, Türk töresi uyarınca kendisini sultan ilan edip hiçbir metbuyu kabul etmediğini duyurduğu 1308 tarihinden sonra, daha öncesinde başlattığı faaliyetlerine daha da yoğun bir şekilde devam etti. 1308 tarihine kadar diğer Türk beyleri gibi o da Anadolu Selçuklu sultanına bağlıydı. Fakat bu tarihten sonra, Selçuklu sultanlığının çöküşünün ardından Anadolu'nun tek hâkimi hâline gelen İlhanlılar ve İlhanlı Hanı Olcaytu'nun Anadolu'ya gönderdiği vali olan Emir Çoban'a bağlılık bildirmemiş ve bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu durum da İstanbul tarafından dikkatle izlenmekteydi. Çok uzun zamanlardan beri güneydoğu sınırını aşındıran ve Bursa'nın eteklerine kadar dayanan bu Türkmenler, Bizans yönetimini artık tedirgin etmeye başlamışlardı. Bizans'ın sabrını taşıran hadise ise bir zamanlar Türkiye Selçuklularına da başkent olan İznik yakınlarında Osman Gazi'nin komutanlarından Draz Ali'nin bir kule inşa ettirmesi ve buradan Bizans yolunu kontrol etmeye başlaması olmuştu. Bu süreçte 1301'de Türkçe "Koyunhisarı" denilen Bafeus Kalesi önlerinde Osman Gazi ve Bizans birlikleri karşı karşıya geldiler. Bölgedeki Türkmen gücünün hükümdarı olarak hareket eden Osman Gazi, 27 Haziran 1301 tarihli bu meydan savaşından zaferle çıktı.[3] Böylelikle Osman Gazi, Bizans'a karşı gazasında ilk askerî başarısını elde etmiş oluyordu. Bu olay neticesinde Osman Gazi'nin ve ona bağlı Türkmenlerin kendilerine güveni gelmiş ve Osman Bey'in Türk beyleri arasındaki prestiji artmıştır.[4]

Bizans ordusu, değil Osman Gazi'yi bu topraklardan sürmek, üzerlerine gelen Türkleri durdurmayı bile başaramamıştı. Bu zaferin ardından, Osman Bey bir güç olarak tanınmış ve Bizans tekfurluklarının komşusu olarak kabul edilmişti. Bu tarihlerde Osman Gazi bir hastalık geçirerek başkentte kalmak zorundaydı ancak onun bu durumu bile başlatılan akınları durduramadı. Osman Bey'in alpları gazaya ara vermemiş ve fetih haberleri de gelmeye devam etmişti. Osman Bey'e sığınan, doğudan akın akın gelen Türkmenler, kendilerine daimî bir yurt edinmek için Osman Gazi'nin izinde, en az

[3] Melek Delilbaşı, "Osmanlı Bizans İlişkileri", *Türkler*, IX. Ankara 2002, s. 126.

[4] Halil İnalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg", *Belleten*, LXXI/261, Ankara 2007, s. 481.

BİR MÜTEVAZI ŞEHZADE: ALÂEDDİN PAŞA

Orhan Gazi etrafında destanlaşan Osmanlı'nın Rumeli'ye geçiş serüveninin pek çok kahramanı bulunmaktaydı. Bunlar içinde önemli bir yer tutanı da kuşkusuz mütevazılığı ile dikkat çeken Alâeddin Paşa'dır. Alâeddin Paşa, Osmanlı Devleti'ni kuran ve ona adını veren Osman Gazi'nin küçük oğludur.[1] Şeyh Edebâli'nin, Bala Hatun'dan olma torunu Alâeddin Paşa, Osman Gazi'nin oğlu olması sebebiyle, Osmanlı'nın, babasının elinde aşiretten köklü bir devlete dönüşümünün canlı şahidi olmuştu. Babasının gazi arkadaşlarıyla, yeni yeni yükselen Osmanlıların güçlenmesinde elinden geldiğince babasına yardımcı olmuştu. Bir avuç gazinin Bizans'ın kıyısında giriştikleri yurt edinme mücadelesinin ilk hamlelerinin bir parçası olan Alâeddin Paşa, Osman Gazi'nin oğlu olmanın getirdiği sorumluluk ile onun önemli yardımcıları arasındaki yerini almıştı.[2]

Tarihî kayıtların verdiği bilgiye göre Osman Gazi, bir aşiret beyi olmaktan bir sultan olmaya geçtiği ve artık Kayıları kendi adı ile anılan bir devlet etrafında toplamaya başladığı evrede devlet kurumlarını da hızlıca dizayn etmişti. Osman Gazi'nin yakın silah arkadaşı olan gaziler artık devlet adamı kimliğine de bürünmeye başlamışlardı. Bu meyanda Osmanlıların bilinen ilk veziri de oğlu Alâeddin Paşa olmuştu.[3] Osman Gazi ilk askerî başarılarını sağlayıp Karacahisar, Yarhisar ve İnegöl'ü Bizans'tan aldıktan sonra bir idari düzenlemeye gitmişti. Kayıların Osman Gazi etrafında gerçek manada devlet hâline gelmesi kabul edilebilecek bu idari yapılanma

---

[1] Abdülkadir Özcan, "Alâeddin Bey", *TDV İA*, c. 2, İstanbul 1989, s. 320.

[2] *Oruç Beg Tarihi, Tevârîh-i Âl-i Osmân, Üç Osmanlı Tarihi*, haz. Atsız, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017, s. 24.

[3] Aşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, 32; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı, Ankara 1999, c. I, s. 37.

SADIK BİR GAZİ: KONUR ALP

Gaza etrafında bir araya gelerek yükselen Osmanlıların ilk akınları kuşkusuz, Kayıları aşiretten devlete taşıyarak kendi adıyla anılan bir devlet vücuda getiren Osman Gazi ile başlamıştı. Osman Gazi'nin bu akınları esnasında kendisine güven veren sadık silah arkadaşları vardı. Bu gaziler ile dinamik bir güç kazanan Osman Gazi, artık Bizans'ın yeni korkusu, Moğol önünde yenilen Anadolu Türklüğünün de yeni umudu olmaya başlamıştı. İşte bu sadık gaziler içinde Konur Alp apayrı bir yere sahipti.

Osman Gazi daha Kayıların başına bey olmazdan önce kendine sağlam ve sıkı arkadaşlar edinmişti ve onlarla hareket etmekteydi. Sürek avlarına, küçük akınlara hep aynı arkadaşları ile gidiyordu. İşte Akça Koca, Samsa Çavuş, Aykut Alp ve Gazi Abdurrahman gibi bu sağlam arkadaşlarının arasında Konur Alp da yer almaktaydı.[1] Gün gelip de Osman Gazi Kayılara bey olduğunda, bu arkadaşları da en güvendiği komutanları olmuştu. Osmanlı'yı yükselten akınlar, bu yiğit komutanlar ile gerçekleşiyordu. Konur Alp da işte bu gaziler içinde müstesna bir yer tutmaktaydı. Anlatılarda Konur Alp, Osman Gazi'nin en güvendiği komutanı olarak yer bulmaktadır.[2]

Osman Gazi'nin yiğit ve sadık silah arkadaşı olan Konur Alp'ın, Selçuklular tarafından batı uçlarına akın ile görevlendirilmiş bir uç beyi soyundan geldiği düşünülmektedir. Selçuklu sarayı tarafından uçları müdafaa ve yeni akınlar için gönderilen gazilerin büyük çoğunluğunun bu uç beyleri içinde daha kalabalık, daha kuşatıcı ve töre uyarınca Oğuzların daha "kutlu" sayılan boyu Kayılar etrafında toplandıkları söylenebilir.[3]

---

[1] Âşıkpaşazâde, *Tevârihi Ali Osman, (Aşıkpaşaoğlu Tarihi)*, s.37.

[2] Hoca Saaddin Efendi, *Tâcût'tevârih*, c. I, s. 46.

[3] Halil İnalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg", *Belleten*, c. LXXI, S. 261,

BİR KADİM DOST BİR VEFALI GAZİ: AKÇA KOCA

Osman Gazi, Kayıların başına bey olduğunda hem Kayılar hem de Anadolu için tarihî bir kırılma noktası da başlamış oluyordu. Pek çok Türkmen boyu gibi Moğol önünden kaçan ve tek derdi selamete ulaşmak olan Kayılar artık gazaya başlamışlar, yani atağa geçmişlerdi. Osman Gazi, atalarında olmayan bir gayret ve azim ile topraklarını genişletmeye ve etrafında yaşayan Türkmenlere güven salmaya başlamıştı.[1] Osman Gazi bu işlere koyulduğunda kuşkusuz yalnız değildi. Onun, çocukluğundan beri yanında tuttuğu, kendi gibi bey çocuklarından oluşan sadık ve kavi gazileri bulunuyordu. Birbirine kenetlenmiş bu kavi silah arkadaşlarının başında Akça Koca gelmektedir. Sezai Karakoç, "Tarihte her hareket hep bir kişinin ayağa kalkması ile başlar," demektedir. Tarihte çok büyük sonuçları olan olayların küçücük dokunuşlara, çok küçük müdahalelere bağlı geliştiği görülmektedir. Kayıların Beyi Ertuğrul Gazi'nin iyice yaşlanması sebebiyle kimin bey olacağı meselesi gündeme gelmişti. Burada iki güçlü aday vardı: Ertuğrul'un kardeşi Dündar ile büyük oğlu Gündüz Bey. Hangisinin bey olacağı konuşulurken Şeyh Edebâli'nin tarihin akışına müdahalesi ile Kayıların başına Osman Gazi geçmişti. Edebâli böyle bir müdahale ile uçlarda yaşayan Kayıları atağa geçirmiş ve fetih süreci başlamıştı. Çünkü Gündüz oldukça mülayim mizaçlı biriydi; gaza edecek cesaret ve girişkenlikten yoksundu. Bu yüzden de atağa geçilmesi gereken dönemde iyi bir bey adayı değildi. Dündar Bey ise çok fazla hırsları olan bir kişiydi. "Kötü çoban sürüye kurt bulaştırır" misali Kayıları felakete sürükleyebilme tehlikesi vardı. İşte bu şartlar altında, aslında töreye göre kedisine beylik düşmeyen, amcası ve ağabeyi karşında adı bile geçmeyen Osman, Edebâli'nin müdahalesiyle birden güçlü bir aday hâline gelmiş ve

[1] Halil İnalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg", s. 471.

SADIK BİR DEVŞİRME: KÖSE MİHAL

Anadolu'nun kuzeybatı ucunda gaza üzerinde yükselen Osmanlıların kısa süre içinde çok büyük bir güce ulaştıkları görülmektedir. Küçük bir boyun, Kayıların bu hızlı yükselişini sağlayan iki önemli neden bulunmaktaydı. Bunların birincisi, Moğol önünden kaçarak batı uçlarında kurtuluşu arayan Türkmenler; ikincisi ise Osmanlıların oluşturduğu kültür ve düşüncenin etkisine kapılıp onların yanında yer alan bölgenin kadim halkıydı. Bu ikinci kısmın en çarpıcı ve ilk örnekleri arasında kuşkusuz Köse Mihal ve ailesi gelmektedir. Aslen Rum olan Köse Mihal'in esas adı Mikhael Kosses'ti.[1] Bizans hanedanı ile yakınlığı ve kan bağı olduğu bilinen Mikhael Kosses, Bizans imparatorunun Sakarya Havzası'ndaki önemli komutanları arasında yer almaktaydı. Kayılar, Söğüt ve Domaniç çevresinde belirdiğinde o, Bilecik ile çevresindeki kalelerin tekfuru olarak görev yapmaktaydı. Kaynaklarda ise o, Harmankaya tekfuru olarak anılır.[2]

On beşinci yüzyıl Osmanlı tarihçilerinin anlattığına göre, daha Osman Gazi küçük bir bey iken 1280'li yılların başında Kayılar ile Bizans tekfuru arasında bir çatışma yaşanmış ve bu çatışmada Köse Mihal, Osman Gazi'nin eline esir düşmüştü.[3] Osman Gazi ve arkadaşları bu yiğit komutanın davranışlarından etkilenmiş ve ona zarar vermemiş, iyi bir biçimde ağırladıktan sonra da serbest bırakmışlardı. Zira bu çarpışmada Osman Gazi'ye kurulan bir tuzağı Mikhael Kosses bozmuş, bir manada Osman Gazi'nin hayatını kurtarmıştı.[4] Bunun bir teşekkürü olarak Osmanlılar arasında iyi ağırlanmış ve

---

1 Fahameddin Başar, "Mihaloğulları", *TDV İA,* c.30 İstanbul 2005, s. 24.

2 Halil İnalcık, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Beg",s. 489.

3 İbn Kemal, *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, 1. Defter, s. 159; Âşıkpaşazâde, *Tevârihi Ali Osman, (Aşıkpaşaoğlu Tarihi*), s. 25. M. Tayyib Gökbilgin, "Mihaloğlulları", *İA,* VIII, 286.

4 M. Tayyib Gökbilgin, "Mihaloğlulları", *İA,* VIII, 286.

RUMELİ'NİN ŞEHZADE FATİHİ: GAZİ SÜLEYMAN PAŞA

Rumeli'nin fethinde önemli bir rol oynayan Gazi Süleyman Paşa, aynı zamanda Orhan Gazi'nin de oğludur. Hem Orhan Gazi'nin ilk vezirlerinden hem de veliaht olan Süleyman Paşa, makamı ve saltanatı görmezden gelerek Balkanları yurt edinme faaliyetlerine kendini adamış, ömrünü askerin başında, seferlerde geçirmiştir. Osmanlıların ikinci hükümdarı Orhan Gazi'nin büyük oğlu[1] olan Gazi Süleyman Paşa'nın kesin doğum tarihi bilinmemektedir.[2] Fakat dönemin tarihine ilişkin bazı verilerden hareketle onun, 1310 tarihinden sonra doğmuş olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Mekece Vakfiyesi'ni değerlendiren Feridun Emecen ise Süleyman Paşa'nın doğum tarihinin 1316 olması ihtimalinin kuvvetli olduğu üzerinde durur.[3] Yaygın olarak Nilüfer Hatun'un oğlu olduğu söylense de bu bilgi şüphelidir. Nilüfer Hatun'un en erken tarihle Bursa'nın fethi sırasında Orhan Gazi ile evlendiği düşünülürse, Süleyman Paşa bu tarihten çok önce dünyaya gelmişti. Buradan hareketle Süleyman Paşa'nın annesinin, Orhan Gazi'nin diğer bir evdeşi Efdenze Hatun olması daha kuvvetli bir ihtimaldir.[4] Efdenze Hatun muhtemelen, Akbaşlu Bey olarak da anılan Gündüz Bey'in kızıdır. Süleyman Paşa'nın kızlarından birinin adının da Efdenze olması bu ihtimali güçlendirmektedir. Süleyman Paşa'nın kullandığı "paşa" unvanı, amcası Alaeddin Paşa'dan sonraki ikinci ve son örnek olmuştur. Bu ikisi dışında Osmanlı hanedanına mensup hiçbir şehzade, paşa unvanı ile anılmamıştır.[5]

---

1 Âşıkpaşazâde, *Tevârihi Ali Osman,* (*Aşıkpaşaoğlu Tarihi*), s. 29.

2 Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", *TDV İA,* c. 38. İstanbul 2010, s. 94.

3 Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", s. 94.

4 Feridun Emecen, "Süleyman Paşa", s. 94.

5 Enver Konukçu, *Kocaeli'nin İlk Osmanlı Yöneticisi Süleyman Paşa,* Kocaeli 2009, s. 36.

DEVLET İÇİNDE BİR ÇINAR: ÇANDARLI KARA HAYREDDİN PAŞA

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda katkısı bulunan, devletin ilk idarecileri arasında yer alan ve Osmanlı'nın yükseliş devrine kadar etkisini devam ettirecek bir ailenin de kurucu atası olan ve ilmiye sınıfından gelen Çandarlı Kara Halil Paşa, Osmanlı tarihinin önemli simalarından biri olarak tarihteki yerini almıştır. Osmanlıların ilk vezirlerinden Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa, Karaman'ın Sivrihisar kazasına bağlı Çendere köyünde dünyaya gelmişti. Türkmen bir ailenin çocuğu olan Hayreddin Paşa'nın babasının adının Ali olduğu bilinmektedir.[1] Ailesi hakkında fazla bilgiye ulaşılamayan Halil Paşa'nın Ertuğrul Gazi döneminden beri Kayılar ile hareket ettiği anlaşılmaktadır. Asıl adı Halil olup gençliğinde Kara lakabı ile anılan Halil Paşa, vezarete getirildikten sonra da "Hayreddin" lakabı ile anılmaya başlanmıştı. Küçük yaşta ilme yönelen Kara Halil Paşa, kendi muhitinde bulunan bazı medreselerde çeşitli müderrislerden dersler almış, sonrasında da ileride İznik Medresesi'nin müderrisi olacak olan devrin önemli âlimlerinden Taceddîn Kürdî'den ders görmüştü. Bu son hocasına sıkıca bağlanan Halil Paşa, Taceddîn Kürdî'nin kızı ile evlenmişti. Böylece hocasının damadı olmuştu. Bu akrabalığın daha can alıcı boyutu ise Taceddîn Kürdî'nin bir diğer kızı ile de Şeyh Edebâli evli idi. Böylece Osmanlı'nın iki temel kurucu unsuru aynı ocakta yetişmiş ve birbirleri ile de bacanak olmuşlardı. Şeyh Edebâli'nin kızı ile de Osman Gazi'nin evlendiği göz önünde bulundurulduğunda Çandarlı Halil Paşa ile Osman Gazi arasında akrabalık söz konusudur.[2]

---

[1] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Çandarlı (Cenderli) Kara Halil Hayreddin Paşa, Menşe'i-Tahsili-Kadılığı-Kazaskerliği-Vezirliği ve Kumandanlığı", *TTK Belleten*, XXIII/91 (1959), s. 458.

[2] Münir Aktepe, "Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa" *TDV İA*, c. 8, İstanbul 1993, s. 214.

UÇLARIN BEYİ:
GAZİ EVRENOS BEY

Sultan Orhan zamanında Osmanlıların hizmetine giren Evrenos Gazi, kendisi gibi gazi bir babanın çocuğuydu. Osmanlıların Rumeli'deki ilerleyişinin en önemli aktörlerinden biri olan Gazi Evrenos Bey; Orhan Gazi, Sultan Murad ve Yıldırım Bayezid olmak üzere üç padişaha hizmet etmiş, onların en önemli yardımcıları arasında yer almıştı. Fetret Devri'ni de yaşayan Evrenos Bey, bu dönemde Çelebi Mehmed'in tahta çıkmasında katkısı olan bir bey olmuştu. Kendisi gibi güçlü, etkin ve Osmanlı'ya hizmet eden köklü bir ailenin de kurucusu olan Evrenos Bey için yapılan mezar taşında, "Melikü'l-guzat ve'l-mücahidin" ifadesi yer almaktadır.[1] Mezar taşında yazılan bu elkab dahi Evrenos Bey'in Osmanlılar için ne kadar büyük bir değer taşıdığının başlı başına bir delilidir.

Osmanlıların Rumeli'deki ilerleyişinin önemli aktörlerinden olan Gazi Evrenos Bey'in babası, Prangı lakabı ile anılan İsa Bey'dir.[2] Osmanlıların Rumeli ilerleyişinin ilk gazileri arasında yer alan İsa Bey, Rumeli fatihi Süleyman Paşa ile Balkan seferlerine çıkmıştı. Yine Süleyman Paşa'nın Makedonya'yı fethettiği sefere dâhil olan İsa Bey, Vrinya'ya bağlı Prangı (Frankı veya Pranko) köyünde giriştiği bir çatışmada şehit düşmüş ve buraya defnedilmiştir.[3] Çok daha sonraları bu bölgenin idari işlerini ellerine alan oğulları, buraya babaları adına bir türbe yaptırmışlardı.[4] Evrenos Bey'in de Prangı olarak anılmasının kaynağı işte bu olaydır. Orhan Gazi devrinden beri Osmanlıların hizmetine giren Evrenos ailesi, o andan itibaren

---

[1] Ayşegül Kılıç, *Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey*, İthaki Yayınları, İstanbul 2014, s. 95; H. Lowry-İ. Erünsal, *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler,* Bahçeşehir Üni. Yay., İstanbul 2010, s. 89.

[2] Fehameddin Başar, "Gazi Evrenos Bey", *TDV İA*, c. 11, İstanbul 1995, s. 539.

[3] Ayşegül Kılıç, *Bir Osmanlı Akıncı Beyi Gazi Evrenos Bey*, s. 94.

[4] H. Lowry-İ. Erünsal, *Yenice-i Vardar'lı Evrenos Hanedanı: Notlar ve Belgeler,* s. 39.

KARESİOĞULLARINDAN OSMANLILARA BİR VEFALI GAZİ: HACI İLBEY

Osmanlı'nın Rumeli ilerleyişinin önemli kahramanlarından olan Hacı İlbey, önceleri Karesi Beyliği'nin bir veziri iken Karesioğullarının Osmanlı hâkimiyetine girmesi ile Osmanlı hizmetine geçmiş ve ömrünün sonuna kadar da sadakatle Osmanlılara hizmet etmiştir. Edirne'nin fethiyle birlikte Haçlılar ile mücadelenin önemli komutanı olarak Osmanlı tarihinde hak ettiği yeri almıştır.[1]

Tam adı bilinmeyen Hacı İlbey'in bazı kaynaklarda Hacı İlbeyi olarak da geçen bu adının bir unvan olduğu düşünülmektedir. Aslen Karesi kökenli olan Hacı İlbeyi'nin köklü bir Türkmen ailesine mensup bulunduğu anlaşılmaktadır. Karesioğulları zamanında Dursun Bey'in veziri olduğu bilinen Hacı İlbey, Dursun Bey'e sadakati ile dikkat çekmektedir. Karesioğullarından Dursun Bey ile Yahşi Bey arasında yaşanan sürtüşmede her daim Dursun Bey'in yanında yer aldığı bilinmektedir.[2]

Dursun Bey ile Karesioğullarının kuzey kolunu yöneten Hacı İlbeyi, Orhan Gazi döneminde Osmanlıların giderek büyümesi ve Balkanlarda güçlenmesi üzerine Karesioğullarının Osmanlılara bağlanması fikrini savunan ümera arasında yer almaktaydı.[3] Dursun Bey'e, Osmanlılara bağlanılması fikri etrafındakiler tarafından telkin edilmeye başlanmıştı. Dursun Bey'de bu fikir olgunlaştıktan sonra Orhan Gazi döneminde Karesioğullarının kuzey kolu Osmanlı hâkimiyetine girmişti.[4] Yahşi Han yönetimindeki güney kolu ise bu fikre hiç sıcak bakmamaktaydı. Dursun Bey'in Osmanlı hâkimi-

[1] Âşıkpaşazâde, *Tevârihi Ali Osman, (Aşıkpaşaoğlu Tarihi)*, s. 52.

[2] Ahmedî, İskedernâme, İnceleme-Tıpkıbasım, (haz. İsmail Ünver), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1983, s. 854.

[3] İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter,* (haz. Şerafettin Turan), TTK. Yayınları, Ankara. 1970, s. 110.

[4] İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osman, I. Defter,* s. 162.

SADIK VE MİMAR BİR GAZİ: HACI İVAZ PAŞA

Çelebi Mehmed'e daha şehzadeliği esnasında bağlanan ve Ankara Savaşı sonrasında yaşanan bütün hengâmeye rağmen Çelebi Mehmed'e sadakatinden vazgeçmeyen İvaz Paşa, Fetret Devri'nin önemli aktörlerinden biri olduğu gibi Osmanlı tarihinin dikkat çeken olayları arasında yer alan Düzmece Mustafa olayını da gerek askerî gerekse diplomatik kabiliyetleri neticesinde çözen bir paşaydı. Osmanlı tarihinin kritik dönemlerinden olan Fetret Devri'nin önemli şahsiyetleri arasında yer alan Hacı İvaz Paşa, aslen Tokatlıdır.[1] Kesin doğum tarihi bilinmeyen Hacı İvaz Paşa'nın Tokat'ın batı yakasında yer alan Kâzâbâd, yani bugünkü adı ile Kazova'da doğduğu bilinmektedir.[2] Köklü bir Türkmen ailesine mensup olduğu anlaşılan İvaz Paşa'nın ailesine dair ayrıntılı bilgiye ulaşılamamaktadır. Ailesinin çok erken dönemde Osmanlı himayesine giren Türkmen aşiretlerinden biri olduğu düşünülmektedir.[3] Hacı İvaz Paşa'nın ailesine ilişkin ulaşılan sınırlı bilgiler çerçevesinde babasının İvaz Hüseyin, dedesinin de Ahi Bayezid ismiyle bilinen, Tokat ve çevresinin önemli Ahi şeyhlerinden biri olduğu yine tarihî kayıtların verdiği bilgiler arasındadır.[4] Hacı İvaz Paşa'nın İmamüddîn mahlası ile anıldığı bilinmektedir.[5]

Tokat ve çevresinin daha Osmanlı hâkimiyetine ilk girdiği dönemlerde Osmanlı'ya bağlılığını bildiren bir ailenin çocuğu olan İvaz Paşa, şehzade şehri olan Amasya'ya, sancağa gelen Çelebi Mehmed ile burada tanışmış ve ona bağlılığını bildirmişti. Kısa süre

[1] Hoca Saaddin Efendi, *Tâcût'tevârih*, c. II, s. 78.
[2] Abdülkadir İnan, "Hacı İvaz Paşa", *TDV İA*, c. 14, İstanbul 1996, s. 485.
[3] Hoca Saaddin Efendi, *Tâcût'tevârih*, c. II, s. 79.
[4] Abdülkadir İnan, "Hacı İvaz Paşa", s. 485.
[5] Âşıkpaşazâde, *Tevârihi Ali Osman,* (*Aşıkpaşaoğlu Tarihi*), s. 89.

İRFANDAN GAZAYA: LALA ŞAHİN PAŞA

Osmanlıların kuruluş dönemine dair adından söz edilen önemli gazilerin arasında Lala Şahin Paşa da yer almaktadır. Orhan Gazi'nin de silah arkadaşları arasında olan Lala Şahin Paşa, daha çok Sultan Murad Han dönemindeki faaliyetleri ile dikkatleri çekmektedir. Onun en önemli özelliği, Balkan fetihlerinde gösterdiği başarılarıdır. İsmi bazı kaynaklarda Şahin Lala olarak da geçen Lala Şahin Paşa'nın kendi vakfiyesinde babasının adı Abdülmuin olarak geçmektedir.[1] Bu durum onun sonradan Müslüman olmuş bir devşirme olduğunu akla getirmektedir. Son zamanlarda yapılan yeni araştırmalar ise onun babasının, Osman Gazi döneminde Kuzeybatı Anadolu'da faaliyetleri bilinen bir Türkmen beyi olan Umur Bey olduğunu düşündürmeye başlamıştır.[2] Bunun yanında devrin önemli edebî eserleri arasında yer alan Belgradî Haki Efendi'nin *Hadâiku'r-Reyhân* adlı *Şekâ'ik* tercümesinde, Orhan Gazi'nin azatlı kölelerinden biri olduğuna dair bir kayıt bulunmaktadır.[3] Onun Kirmasti, yani bugünkü Mustafakemalpaşa ilçesinde adına ait bir cami ve külliyesinin bulunması, onun, bu kasabadan olduğu kanaatini oluşturmaktadır.[4]

Osmanlı'nın Balkanlarda yayılmasının önemli aktörlerinden Lala Şahin Paşa'nın hayatı hakkında tarihî kayıtlarda geniş bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Osman Gazi döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nin hizmetinde olduğu anlaşılan Lala Şahin Paşa, daha çok Orhan Gazi döneminde öne çıkmıştı. Daha ziyade bilgin kişiliği ile dikkat çeken Şahin Paşa, Osmanlılar nezdinde kendini göstermesinden sonra Sultan Orhan tarafından Şehzade Murad'ın terbiyesiyle

---

1 Abdülkadir Özcan, "Lala Şahin Paşa", *TDV İA*, c. 27, İstanbul 2003, s. 77.

2 Hoca Saaddin Efendi, *Tâcût'tevârih*, c. I, s. 69.

3 Abdülkadir Özcan, "Lala Şahin Paşa", s. 77.

4 Abdülkadir Özcan, "Lala Şahin Paşa", s. 77.

BİR HEYBETLİ VEZİR: GAZİ HAMZA BEY

Osmanlıların sadrazamları arasında da yer alan Hamza Bey, Sultan II. Murad döneminde Osmanlıların hem Balkanlarda devam eden yayılma sürecinin hem de Anadolu'da hâkim bir güç hâline gelişinin önemli aktörlerinden biridir. Bu özelliği, cesareti ve gayretleri ile dikkat çekmiş büyük bir gazidir. Kuruluş Dönemi'nin önemli sadrazamlarından ve Osmanlı Devleti'ne büyük hizmetleri bulunan Bayezid Paşa'nın kardeşi olan Hamza Bey, Yahşi adında bir akıncı beyinin oğlu olup Amasya'da dünyaya gelmiştir. Hamza Bey'in kesin doğum tarihi ise bilinmemektedir.[1]

Hamza Bey'in Sultan İkinci Murad'ın saltanatının başlarında ilk büyük icraatı, Fetret Devri'nden beri Osmanlıları meşgul eden ve sürekli bir sorun olarak karşılarına çıkan Aydınoğlu Cüneyd Bey'in üzerine düzenlediği seferdi. Aydınoğullarının son beyi olan Cüneyd Bey, tutarsız ve saldırgan tavırları ile Osmanlıların güney sınırında sürekli bir gündem oluşturmaktaydı.[2] Cüneyd Bey, Aydınoğulları beyliğinin başına geçtiği 1403 tarihinden itibaren Osmanlılarda devam eden kardeşlerin saltanat kavgasına sürekli müdahil olmuştu. Bundan dolayı Osmanlı tahtına tek başına geçerek Fetret Devri'ni bitiren Çelebi Mehmed'in 1413'teki harekâtlarından biri Aydınoğulları üzerine olmuş ve Cüneyd Bey'i belli bir noktaya kadar durdurabilmişti.[3] Fakat Çelebi Mehmed'in bu harekâtı Cüneyd Bey'i kati olarak durduramayınca Çelebi Mehmed'in Balkanlara yönelmesini fırsat bilen Cüneyd Bey, tekrar Osmanlılara sorun teşkil edecek

---

1 Ali Ziya Topaç, *Hamza Bey Tarihi, Sinop ve İzmir Fatihi*, Bursa 1949, s. 31.

2 Hasan Basri Karadeniz, *Osmanlı ile Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008, s. 182.

3 Kemal Ramazan Haykıran, *Aydınoğulları Tarihi Üzerine Yazılar*, Kriter Yayınları, İstanbul 2019, s. 96.

KUDRETLİ BİR VEZİR: TİMURTAŞ PAŞA

Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinde adı geçen önemli kişiler arasında Timurtaş Paşa da yer almaktadır. Kaynakların bildirdiğine göre Timurtaş Paşa, Osmanlıların ilk vezirlerindendir. Orhan Bey zamanında adı duyulmaya başlayan Timurtaş Paşa, Osmanlıların beylikten devlete geçiş sürecinde katedilen aşamalarda emeği olan ve Osmanlıların kurumsallaşmasına katkı sağlamış önemli bir vezirdir. Fetihlerde gösterdiği yararlıklar kadar kargaşa ortamlarında dirliği sağlayan duruş ve manevraları ile devletin âdeta sigortası olmuştu. "Kara" lakabı ile de anılan Osmanlıların ilk vezirlerinden Timurtaş Paşa'nın atasının, Osman Gazi'nin yakın silah arkadaşları arasında yer alan Aykut Alp olduğu düşünülmektedir.[1] Aykut Alp'ın oğlu olan Kara Ali Bey'inse Timurtaş Paşa'nın babası olduğu ileri sürülmektedir.[2] Her hâlükârda gazi bir Türkmen aileden geldiği tartışma götürmeyen Timurtaş Paşa'nın çocukluğu ve erken dönem faaliyetlerine dair kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Erken dönemleri ile ilgili çok az bilgiye sahip olduğumuz Timurtaş Paşa için bazı kaynaklarda Orhan Gazi döneminde babası ile Güney Marmara sahillerinde fetihlerde bulunduğu ve Süleyman Paşa ile birlikte Rumeli'ye geçen ilk gaziler arasında yer aldığı zikredilmişse de temel kaynaklarda geçmeyen bu bilgiler hâlâ teyide muhtaç durumdadır. Keza aynı şekilde Hoca Saadeddin Efendi'nin *Tacîü't-Tevârih*'te geçen[3] onun 1334 yılında Orhan Bey zamanında Gemlik'in fethinde bulunduğu bilgisi de şüpheli bir bilgidir.[4] Teyidi sağlanmış bilgiler ışığında onun adının geçtiği ilk vakıa, Sultan I.

---

[1] Feridun Emecen, "Timurtaş Paşa", *TDV İA*, c. 41, İstanbul 2012, s. 185.

[2] Feridun Emecen, "Timurtaş Paşa", s. 185.

[3] Hoca Saaddin Efendi, *Tâcût'tevârih*, c. I, s. 77.

[4] Feridun Emecen, "Timurtaş Paşa", s. 185.

KURT MU KUZU MU? OSMANLI MÜLKÜNDE BİR VEZİR: ÇANDARLI HALİL PAŞA

Türk töresi gibi güçlü bir geleneğe dayandığı için dünya tarihinin en azametli patrimonyal devletleri arasında yer alan Osmanlı Devleti'nde kuşkusuz sultanın yeri ve gücü tartışma konusu bile olamazdı. Özellikle devletin merkeziyetçi yapısının güçlendiği ve tam manası ile bir imparatorluk kimliği kazandığı Fatih devrinde bunun aksi iddia edilemezdi. İşte devletin imparatorluk kimliği taşıdığı Fatih devrinde bu yapıya ters düşen özelliklerinin kurbanı olmuş, bir o kadar da devletin yükselişinde katkısı bulunan bir devlet adamıdır Çandarlı Halil Paşa. Çandarlı'nın babası da Osmanlı'nın kuruluş döneminden itibaren devlet içerisinde yerini almış olan ilmiye sınıfına mensup Ahi kökenli bir kişiydi.[1] Baba Çandarlı, önceleri Kara ve Karaca lakabı, vezirliği sırasında da Hayreddin unvanı ile anılmıştır. Karaman'da Sivrihisar kazasına bağlı Çendere köyünde doğmuştur. Babasının adının Ali olduğu bilinmektedir. Anadolu Ahi teşkilatına bağlı bulunduğu için süratle yükselen Çandarlı, İznik Medresesi müderrislerinden Taceddin Kürdi'nin kızı ile evlenmişti.[2] Bu evlilik, onu, Şeyh Edebâli ile bacanak, dolaylı olarak da Osmanlı hanedanı ile uzaktan da olsa akraba yapmıştı. Böylece Çandarlı Halil Paşa, hanedana akraba olma vasfı ile devletin kuruluşundan itibaren kendilerini devlete adamış, âdeta devletle bütünleşmiş bir ailenin önemli bir mensubu olarak yetişmişti.

Çandarlı Halil Paşa, babasının büyük oğlu olup tıpkı onun gibi medreseden yetişti. Fakat kimlerden ders gördüğü ve ilk vazifelerini nerelerde yaptığı bilinmemektedir.[3] Sultan I. Murad'ın kızı Üzer

---

[1] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1986, s. 100.

[2] Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, c. I, 347.

[3] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1986, s. 101.

SULTANIN HAS ADAMI: BAYEZİD PAŞA

Osmanlı Devleti'nin zor ve sıkıntılı dönemlerinde devlete sahip çıkan, devlet idaresinin, birliğinin bozulmaması için büyük gayret gösteren Bayezid Paşa, Fetret Devri gibi karışık bir dönemde Çelebi Mehmed'in yanında durarak onun en önemli destekçilerinden biri olduğu gibi, ömrünün yettiği yere kadar da II. Murad döneminde dahi aynı sadakatini sürdürmüştü. Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Bayezid Paşa, kaynakların bize verdiği bilgilere göre, Amasya'da doğmuş, buna bağlı olarak yaşamı boyunca "Amasyalı" sıfatıyla anılagelmiştir.[1] Yine kaynaklara göre kendisi, büyük olasılıkla Arnavut kökenli ve babasının adı Yahşi olmakla birlikte, "Celâleddin" unvanına sahiptir.[2] Eğitimini enderunda almış olması, onun Osmanlı kuruluş devrine damgasını vuran devlet adamlarından biri olmasında büyük rol oynadı. Burada aldığı eğitimin ardından ilk idari ve askerî görevlerini Yıldırım Bayezid zamanında alan Bayezid Paşa, Yıldırım'ın oğullarından Şehzade Mehmed Çelebi'nin Amasya sancak beyliği sırasında kendisine bağlı devlet ricali arasında yer almış, bu birliktelik, Fetret Devri ve I. Mehmed'in saltanatı sırasında da devam etmiştir.[3]

Fetret Devri'nde Çelebi Mehmed'in kardeşleri İsa, Süleyman, Musa Çelebileri saltanat yarışında saf dışı bırakarak 1413'te devletin Rumeli ve Anadolu topraklarında yeniden birliği tesis etmesinden sonra, bu başarıda önemli gayret ve katkısı ile temayüz eden Bayezid Paşa, bu başarıları ve sadakatinden dolayı Rumeli beylerbeyliği ve veziriazamlık ile taltif edildi.[4] Bu temayüzü sağlayan en önemli

---

[1] Aydın Taneri, "Bayezid Paşa", *TDV İA*, c. 5, İstanbul 1992, s. 242.

[2] Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, I, s. 107.

[3] Âşıkpaşazâde, *Tevârihi Ali Osman, (Aşıkpaşaoğlu Tarihi)*, s. 78.

[4] Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, I, s. 107.

ÂLİM BİR GAZİ:
SİNÂNÜDDÎN FAKİH YUSUF PAŞA

Hayatı hakkında çok az bilgiye ulaşılabilen Sinânüddîn Fakih Yusuf Paşa, Orhan Bey döneminin önemli vezirleri arasında yer almakla beraber, Rumeli'nin fethinde katkısı olan gazilerden biri olarak da görülür. Âlim ve derviş kişiliği ile ön plana çıkan Yusuf Paşa, bir âlimin hem devlet işlerinde hem de gazada yer alabileceğinin de güzel bir örneğidir.

Osmanlı Kuruluş Dönemi'nin önemli simalarından Sinânüddîn Fakih Yusuf Paşa'nın doğum tarihi bilinmemekle birlikte, XIV. yüzyıl içerisinde Osmanlı Devleti'nde görev yapması nedeniyle kendisinin bu yüzyıl başında doğmuş olması kuvvetle muhtemeldir. Ailesi hakkındaki bilgiler ise nispeten daha fazladır. Annesinin adı kaynaklarda geçmese de dedesinin adı Mecdüddin İsâ'dır. Babasının, Osmanlı Devleti'nin kurulmasında maddi manevi büyük katkıları olan Ahi teşkilatının önemli temsilcilerinden Muslihiddin Musâ olmasının bilinmesiyle kendisinin bir devşirme değil; Osmanlı kuruluş döneminin bir geleneği olarak aristokrat "gazi Türkmen" geleneğine ait bir soydan geldiği rahatlıkla söylenebilir.

Maalesef ki bu kıymetli Osmanlı devlet adamı hakkında kaynakların bize aktardığı bilgiler çok azdır. Kendisinin medrese eğitimi aldığı; fıkıh, kelam, tefsir, tasavvuf gibi yüksek dinî ilimlerde uzmanlaştığı bilinmektedir. Bu bilgiden hareketle, yüksek tahsilinin sonucunda müderrislik görevinde bulunmuş olması, kuvvetli olasılıklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sinânüddîn Fakih Yusuf Paşa, devlet hizmetine girdikten sonra devlet kademelerinde yükselerek veziriazamlık makamına kadar gelmiştir. Başvezirliğe geliş tarihi 1349 olup, kesintisiz olarak 1364'e kadar bu görevde kalmıştır. Osmanlı tarihi boyunca bu mevkide en uzun süre kalmayı başaran ender sadrazamlardandır. Böylelikle

YÜKSELEN OSMANLI'YA BİR DOST ELİ: GAZİ UMUR BEY

Haçlı seferlerini sadece Selçuklular devriyle sınırlandırmamak gerekir. Batı Avrupa'da başlangıçta Bizans İmparatorluğu'nun kışkırtması ile başlayan Haçlı seferleri uzun bir müddet devam etmiş ve İslam dünyasının Batı'yı tehdit eden her sıçrayışında yeniden kendisini göstermiştir. Bu süreklilik çerçevesinde adı net olarak tanımlanmamış bir Haçlı dalgası da Batı Anadolu kıyılarında Türk beylerinin mücadele ettikleridir. Bunlar içinde en çarpıcı ve dikkat çekici olanı ise kuşkusuz Aydınoğullarının karşı karşıya kaldıkları saldırılardır. Hatırlanacağı üzere Selçuklular hâkimiyetlerini Batı Anadolu'nun kıyılarına kadar ulaştıramamışlardı. Selçuklu devri boyunca kıyı hattı ve limanlar hâlâ Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaydı. Fakat Moğol istilasıyla Selçuklu'nun hâkimiyetinin bozulması neticesinde Moğolların önünden kaçan Türkmen beyleri, Batı Anadolu kıyılarını zorlamaya başlamışlar ve burada Bizans aleyhine bir yayılma göstermişlerdi. Dolayısıyla Batı Anadolu kıyılarının Türkleşmesi ve İslamlaşmasını sağlayanlar bu beyler olmuştur. Bu beyler arasında Aydınoğlu Mehmed Bey, Birgi'yi kendine merkez edinerek iki Menderes Nehri arasındaki toprakların hâkimi olmuş, burada bir Türk devleti kurmuştu.[1] Aydınoğlu Mehmed Bey, bir diğer Türk Beyi olan Sasa Bey ile ittifak kurarak Aydın ilinin tamamen fethedilmesi sonucu, bölgenin kati olarak bir Türk yurdu hâline gelmesini sağlamışlardır. Aydınoğlu Mehmed Bey'in fethettiği yerler arasında Tralles (Aydın) kenti de bulunmaktadır.[2]

---

[1] Tuncer Baykara, "Aydınoğulları'nın İlk Devirlerine Dair Mülahazalar", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih, Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu-I: Aydınoğulları Tarihi,* 4-6 Kasım 2010, (yay. haz. Cüneyt Kanat, Mehmet Ersan, Mehmet Şeker), TTK, Ankara, 2013, s.33.

[2] Murat Keçiş, *Aydınoğulları Beyliği-Bizans Devleti İlişkileri, (1308-1390)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2003, s. 23.

OSMANLI'NIN RUMELİ İLERLEYİŞİNE BİR DESTEK: KARESİOĞLU YAHŞİ BEY

1071 Malazgirt Zaferi ile Anadolu'nun Türkleşme süreci başlamış oluyordu. Selçuklular çok kısa bir süre içinde Anadolu'yu nüfusu, dili ve kültürü ile bir Türk yurdu hâline getirirlerken Batı Anadolu kıyılarının bu değişimin dışında kaldığı görülmektedir. Batı Anadolu kıyılarının Türkleşmesi ise Moğol akınlarının dolaylı bir sonucu olarak XIII. yüzyıl sonu ve XIV. yüzyıl başlarında kurulan Türk beyliklerinin faaliyetleri neticesinde gerçekleşmişti. Kuzeybatı Anadolu kıyıları ise Misya (Balıkesir ve çevresi) merkezli olarak kurulan Karesioğulları Beyliği'nin faaliyetleri neticesinde Türk yurdu hâline gelmişti. XIV. yüzyıl başında Batı Anadolu'nun Türk beylikleri tarafından nasıl paylaşıldığını kaydeden Bizanslı tarihçi N. Gregoras'a göre Lidya ve Eolya'dan başlayarak Helespont (Çanakkale) ile sınırlanan Misya topraklarında Kalames ve onun oğlu Karasis hüküm sürmekteydi.[1] Kantakuzenos'un eserinde ise Kalames'in oğlu Karasis'in hissesine Lidya'ya kadar olan Misya topraklarının düştüğü ve buraya Karasia denildiği belirtilmektedir.[2] Geç devir Bizans tarihçilerinden Dukas'a göre de Assos (Behramkale) şehrinden başlayarak ve Çanakkale'ye kadar uzanan Büyük Frigya, Karesi tarafından zapt edilmişti.[3] Kalem Bey ile oğlu Karesi Bey muhtemelen 1296-1297 yıllarında Erdek, Biga, Edremit, Bergama, Çanakkale hariç, Balıkesir merkez olmak üzere büyük Misya sahasını, belki Germiyan kuvvetlerinin de desteğiyle ele geçirdiler.[4]

---

1 Zerrin Öden Günal, *Karasi Beyliği*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 14.

2 Zerrin Öden Günal, *Karasi Beyliği,* s. 17.

3 Zerrin Öden Günal, *Karasi Beyliği,* s.17.

4 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2003, s. 96.

OSMANLI'NIN TOKADI: DELİLER

Meşhur Bizans tarihçisi Khalkokondyles'in, "Delilerle karşılaşan düşman, öncelikle neyle karşı karşıya olduğunu, nasıl bir varlıkla savaştığını, karşısındakinin insan mı insan dışı bir varlık mı olduğunu anlamaya çalıştığı için şaşkınlık içinde kalır,"[1] ifadeleri ile anlattığı deliler, Spartaküs'ün atlılarından ve antik dünyanın mitolojik tüm savaşçılarından çok daha gerçekçi ve güçlüydüler. Osmanlıların Balkanları fethi ile ortaya çıkan deliler, Osmanlıların klasik çağı boyunca Osmanlı ordusunun en önemli savaşçı sınıfı ve Avrupalının korkulu rüyasıydı. Bir gaza devleti olarak kurulan Osmanlıların Rumeli'deki başarılı ilerleyişinin daha da uçlara taşınması ve fetihlerin daha sistematik bir boyut kazanması kaygısı ile Sultan Murad Hüdâvendigar zamanında orduda köklü bir yapılanmaya gidildiği bilinmektedir.[2] Bu bağlamda Osmanlıların Balkanların içlerine doğru ilerleyişi, merkezlerinden uzak bir coğrafyaya ve alışık olduklarından daha farklı bir askerî düzenin içine doğru ilerleyişleri, farklı ve etkin askerî sınıflara ihtiyaç doğurmaktaydı. İşte bu meyanda düşmana korku salma kaygısı ile Balkanlarda yeni bir askerî sınıf ortaya çıkmıştı. Yırtıcı hayvanların kürklerinden yapılan ve o hayvanları andıran kostümler giyen ve saldırgan davranışları ile karşısındakilere korku salan bu yeni süvari sınıfı görünüşü ve davranışları sebebi ile "deliler" olarak anıldılar.

Bu yeni askerî sınıfın I. Murad zamanından itibaren var olageldikleri bilinmektedir. XV. yüzyıla gelindiğinde ise kurumsal bir askerî sınıf olarak Osmanlı ordu düzeni içinde yer aldıkları görülmektedir. Neşrî'nin eserinde 1444 Varna ve 1448 Kosova savaşlarında delilerin varlığı ve zaferin kazanılmasındaki açık katkıları net bir biçimde ifade

---

[1] Mustafa Alkan, "Osmanlı Devleti'nde Akıncı Ocağı'nın Sonu", *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, C. VII. S. XIII. Ankara 2013, s. 109-112.

[2] Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *DİA*, C. XLIII, İstanbul 2013, s. 450.